

Д.А. Магауянов, Д.А. Жампеисов
Alikhan Bokeikhan University
Қазақстан Республикасы, Семей қаласы
E-mail: daurxxvek@bk.ru

Диаспорамен өзара іс-қимылдың халықаралық-құқықтық негіздері мен саясаты: шетелдік тәжірибе және ағымдағы тәжірибені талдау

Андатпа.

Осы зерттеу диаспорамен өзара іс-қимылды реттеудің халықаралық-құқықтық негіздері мен саясатына, шетелдік тәжірибені талдауға және қазақстандық контекстке баса назар аударатын осы саладағы қолданыстағы саясатты бағалауға арналған. Мақалада мемлекеттердің диаспоралармен өзара іс-қимылының базалық қағидаттарын қалыптастыратын қауіпсіз, реттелген және тұрақты көші-қон туралы Жаһандық шартты және Дублин декларациясын қоса алғанда, негізгі халықаралық құқықтық құжаттар қарастырылады.

Салыстырмалы-құқықтық талдау негізінде Армения, Әзірбайжан, Беларусь, Молдова, Грузия, Өзбекстан, Египет, Сенегал, Руанда, сияқты бірқатар елдердің әлеуметтік-экономикалық дамуы қамтамасыз ету мақсатында диаспораның әлеуетін пайдалануға бағытталған заңнамалық актілері, тұжырымдамалары мен бағдарламалары қарастырылды. Зерттеуде институционалдық тетіктердің маңыздылығына, мемлекеттік органдардың үйлестіруші рөліне және диаспораны жергілікті бастамалар мен инвестициялық жобаларға тарту тәжірибесіне ерекше көңіл бөлінді. Зерттеу нәтижелері Қазақстанға арнайы заңнаманы қабылдауды, тиімді институционалдық базаны құруды және әлеуметтік-экономикалық бағдарламаларды интеграциялауды қамтитын диаспорамен өзара іс-қимылға кешенді тәсілді әзірлеу қажеттігін көрсетті. Ұсынылған модель мониторинг жүйелерін енгізуді, орталық және жергілікті деңгейлердегі қызметті үйлестіруді және қазақ диаспорасының экономикалық, мәдени және адами әлеуетін тарту үшін шет елдердің тәжірибесін пайдалануды қамтиды.

Түйін сөздер: диаспора, көші-қон, көші-қон туралы Жаһандық шарт, халықаралық-құқықтық негіздер, шетелдік тәжірибе, диаспоралық ұйымдар, институционалдық тетіктер, инвестициялар, отандастармен өзара іс-қимыл, диаспораның әлеуеті, интеграция және репатриация.

Д.А. Магауянов, Д.А. Жампеисов
Alikhan Bokeikhan University
Республика Казахстан, г.Семей
E-mail: daurxxvek@bk.ru

Международно-правовые основы и политика взаимодействия с диаспорой: зарубежный опыт и анализ текущей практики

Аннотация.

Настоящее исследование посвящено международно-правовым основам и политике регулирования взаимодействия с диаспорой, анализу зарубежного опыта и оценке действующей политики в данной сфере с акцентом на казахстанский контекст. В работе рассматриваются ключевые международные правовые документы, включая Глобальный договор о безопасной, упорядоченной и регулярной миграции и Дублинскую декларацию, которые формируют базовые принципы взаимодействия государств с диаспорами.

На основе сравнительно-правового анализа были изучены успешные практики ряда стран, таких как Армения, Беларусь, Азербайджан, Молдова, Грузия, Узбекистан, Египет, Сенегал, Руанда, где разработаны специализированные законодательные акты, концепции и программы, направленные на мобилизацию потенциала диаспоры в интересах социально-экономического развития. Особое внимание уделено институциональным механизмам, координации на уровне государственных органов, а также привлечению диаспоры к местным инициативам и инвестиционным проектам.

Результаты исследования показали, что Казахстану необходимо разработать комплексный подход к взаимодействию с диаспорой, включающий принятие специального законодательства, создание эффективной институциональной базы и интеграцию социально-экономических программ. Предложенная модель включает внедрение систем мониторинга, координацию деятельности на центральном и местном уровнях и использование опыта зарубежных стран для привлечения экономического, культурного и человеческого потенциала казахской диаспоры.

Ключевые слова: диаспора, миграция, глобальный договор о миграции, международно-правовые основы, зарубежный опыт, диаспорские организации, институциональные механизмы, инвестиции, взаимодействие с соотечественниками, потенциал диаспоры, интеграция и репатриация.

D.A. Magayanov, D.A. Zhampeisov

Alikhan Bokeikhan University

Kazakhstan, Semey

E-mail: daurxxvek@bk.ru

International legal framework and policy of interaction with the diaspora: foreign experience and analysis of current practice

Abstract.

This study is devoted to the international legal framework and policy for regulating interaction with the diaspora, analyzing foreign experience and assessing the current policy in this area with an emphasis on the Kazakhstani context. The work examines key international legal documents, including the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration and the Dublin Declaration, which form the basic principles of interaction between states and diasporas.

Based on a comparative legal analysis, successful practices of several countries were studied, such as Armenia, Azerbaijan, Belarus, Moldova, Georgia, Uzbekistan, Egypt, Senegal, Rwanda, and where specialized legislative acts, concepts and programs aimed at mobilizing the potential of the diaspora in the interests of socio-economic development were developed. Particular attention was paid to institutional mechanisms, coordination at the level of government bodies, as well as the involvement of the diaspora in local initiatives and investment projects.

The study results showed that Kazakhstan needs to develop a comprehensive approach to interaction with the diaspora, including adopting special legislation, creating an effective institutional framework, and integrating socio-economic programs. The proposed model includes introducing monitoring systems, coordinating activities at the central and local levels, and using foreign experience to attract the economic, cultural, and human potential of the Kazakh diaspora.

Keywords: diaspora, migration, Global Compact on Migration, international legal framework, foreign experience, diaspora organizations, institutional mechanisms, investments, interaction with compatriots, diaspora potential, integration and repatriation.

Кіріспе.

Жаһандану және көші-қон үдерістерінің күшеюі жағдайында диаспоралармен өзара іс-қимыл мәселесі өз отандастарының Шетелдегі өкілдерімен мәдени, экономикалық және әлеуметтік байланыстарды сақтауға ұмтылатын мемлекеттер үшін ерекше өзекті болып отыр. Диаспоралар халықаралық қатынастарды нығайту, экономикалық дамуға жәрдемдесу және әлемдік аренада ұлттық мүдделерді ілгерілету үшін маңызды ресурс ретінде әрекет етеді. Диаспорамен өзара іс-қимылды тиімді реттеу мемлекеттердің халықаралық міндеттемелерін де, олардың ішкі басымдықтарын да ескеретін нақты халықаралық-құқықтық негіздер мен ұлттық саясатты әзірлеуді талап етеді.

Жаһандану және трансұлттық көші-қон үдерістері жағдайында диаспоралардың рөлі ұлттық мемлекеттер үшін стратегиялық маңызға ие болады.

Диаспоралар тарихи Отанымен мәдени-гуманитарлық байланыстарды нығайтуға ықпал етіп қана қоймай, сонымен бірге шыққан елдердің экономикалық, әлеуметтік және ғылыми дамуы үшін маңызды ресурсқа айналады. Халықаралық тәжірибе диаспоралармен өзара іс-қимылдың құқықтық және институционалдық тетіктерін әзірлеудің табысты мысалдарын көрсетеді, бұл олардың әлеуетін ұлттық басымдықтарға қол жеткізу үшін тиімді жұмылдыруға мүмкіндік береді.

2018 жылы Қауіпсіз, реттелген және тұрақты көші-қон туралы Жаһандық шартқа қол қойған Қазақстан халықаралық қоғамдастықтың бір бөлігі ретінде шетелде қазақ диаспорасымен нәтижелі өзара іс-қимыл жасау үшін жағдай жасаудың маңыздылығын түсінеді. Алайда, қазіргі уақытта елде диаспорамен өзара іс-қимылдың құқықтық мәртебесі мен тетіктерін реттейтін мамандандырылған

заңнамалық акт пен кешенді тұжырымдама жоқ. Осы салада халықаралық тәжірибені тарту неғұрлым жүйелі және тиімді шешімдерді әзірлеуге ықпал етуі мүмкін.

Бұл тақырыптың өзектілігі диаспорамен байланысты қолдау мен нығайтуға бағытталған саясатты әзірлеу мен іске асыруда шет елдердің қолданыстағы халықаралық тәсілдері мен тәжірибесін зерттеу қажеттілігімен байланысты. Бұл тақырыптың өзектілігі Қазақстанда экономикалық дамуды, ұлттық бірегейлікті нығайтуды және мәдени бастамаларды іске асыруды қоса алғанда, стратегиялық мақсаттарға қол жеткізу үшін диаспораның әлеуетін тартуға жүйелі тәсілді құру қажеттілігімен негізделген. Құқықтық және институционалдық құралдарды енгізу шетелдік отандастармен тығыз байланыста болып қана қоймай, оларды елдің әлеуметтік-экономикалық даму үдерістеріне белсенді тартуға мүмкіндік береді.

Зерттеу әдістері. Зерттеу әдістемесі ғылыми әдебиеттерді, стратегиялық және нормативтік құжаттарды, сондай-ақ статистикалық мәліметтерді талдауға негізделеді, сондай-ақ мемлекеттік органдар мен қоғамдық ұйымдардың веб-сайттарында орналастырылған ақпаратты талдауға негізделген. Халықаралық-құқықтық негіздерді және диаспорамен өзара іс-қимыл саясатын, шетелдік тәжірибені және қолданыстағы саясатты талдау үдерісінде академиялық стандарттар мен құқықтық бағытқа сәйкес келетін зерттеудің келесі әдістері қолданылды: жүйелік, салыстырмалы-құқықтық, тарихи-құқықтық және эмпирикалық тәсілдердің үйлесімі зерттеудің тереңдігі мен жан-жақтылығын қамтамасыз етті, ал құқықтық модельдеу әдісін қолдану нақты ұсыныстарды тұжырымдауға мүмкіндік берді диаспорамен өзара іс-қимыл саласындағы Қазақстанның мемлекеттік саясатын жақсарту бойынша. Жүргізілген талдау нәтижелері ұсыныстар беруге мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелері.

Диаспорамен өзара іс-қимылдың халықаралық тәжірибесін талдау осы саладағы ұлттық саясатты жетілдіру

контекстінде Қазақстан үшін өзекті болуы мүмкін бірқатар негізгі тәсілдер мен тәжірибелерді анықтауға мүмкіндік берді. Мысалы, институционалдық және заңнамалық механизмдер. Армения, Әзірбайжан, Беларусь, Грузия, Молдова, Египет, Сенегал, Руанда сияқты елдердің тәжірибесі диаспорамен өзара әрекеттесуге жауапты мамандандырылған мемлекеттік органдарды құрудың маңыздылығын көрсетеді. Мысалы, Әзірбайжанда диаспорамен жұмыс жөніндегі мемлекеттік комитет, ал Арменияда шетелдегі отандастарды қолдау саясаты мен бағдарламаларын үйлестіруді қамтамасыз ететін диаспора істері жөніндегі бас комиссардың кеңсесі жұмыс істейді. Диаспорамен өзара іс-қимыл функциялары Сыртқы істер министрлігінің бөлімшесі деңгейінде жүзеге асырылатын Қазақстанға кеңейтілген өкілеттіктері бар ұқсас орталық орган құру мүмкіндігін қарастыру орынды. Бірқатар елдерде диаспорамен жүйелі өзара іс-қимылды қамтамасыз ететін мақсатты стратегиялар мен заңнамалық актілер іске асырылуда. Мысалы, Беларусьсияда «Шетелдегі белорустар туралы» Заң қабылданды, ал Украинада «шетелдік украиндар туралы» заң бар. Молдова тәжірибесі диаспора мәселелерін жергілікті даму стратегияларына біріктірудің тиімділігін көрсетеді. Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламасы әзірлеген бес компонентті тәсіл мигранттар туралы мәліметтер жинауды, жерлестер қауымдастығын құруды және мақсатты бастамаларды қолдауды қамтыды. Сенегал мен Руанда елдің экономикалық және әлеуметтік дамуына диаспораны белсенді түрде тартуды көздейтін ұлттық стратегияларды әзірледі. Қазақстан «шетелдік отандастардың» мәртебесін және оларды ұлттық дамуға тарту бағыттарын айқындайтын тұжырымдамалық құжат әзірлеуі тиіс.

Диаспорамен өзара іс-қимыл мәдени-гуманитарлық контексттен асып түседі және елдердің экономикалық дамуында белсенді қолданылады. Египет, Сербия, Босния және Герцеговинаның мысалдары диаспорадан инвестициялар

мен ақша аударымдарын тартудың, бизнес жүргізуге жағдай жасаудың және салықтық жеңілдіктер берудің сәтті тәжірибесін көрсетеді. Қазақстан қазірдің өзінде «Қазақ үйі» іскерлік үйлер желісі мен «KAZAKH INVEST» агенттігін пайдалана отырып, осы бағытта қадамдар жасап жатыр, алайда мемлекеттік құрылымдар мен диаспоралық ұйымдар арасындағы үйлестіруді күшейту қажет.

Колумбия, Франция және Португалия сияқты бірқатар елдерде диаспораларға заң шығарушы органдардағы өкілдік арқылы саяси өмірге қатысу құқығы беріледі. Қазақстан мемлекеттік басқару және шешімдер қабылдау үдерістеріне шетелдік отандастардың құқықтары мен қатысуын кеңейту мүмкіндігін қарастыра алады.

Германияның статистикалық мәліметтер базасын құру және көші-қон фонын бақылау тәжірибесі диаспорамен өзара әрекеттесудің тиімділігін бағалау үшін деректерді үнемі жинаудың маңыздылығын көрсетеді. Қазақстанға осы саладағы мемлекеттік саясатты талдау және түзету үшін осындай тетіктерді енгізу орынды.

Осылайша, зерттеу нәтижелері заңнамалық реттеуді, институционалдық дамуды, экономикалық ынтымақтастықты және нәтижелердің мониторингін қамтитын Қазақстандағы диаспорамен өзара іс-қимылға жүйелі тәсіл жасау қажеттігін көрсетеді. Халықаралық тәжірибе қазақ диаспорасымен байланысты нығайтуға және оның ұлттық дамуға қосқан үлесін жандандыруға бағытталған тиімді тетіктерді әзірлеу үшін негіз бола алады. Бұл тұрғыда диаспораны жергілікті дамуға тарту, әлеуметтік-экономикалық ынтымақтастықты күшейту, сондай-ақ трансұлттық қатысу мен өкілдікті қамтамасыз ету, өзара әрекеттесуді бақылау және бағалау, мамандандырылған бағдарламалар мен стратегиялар маңызды аспектілер болып табылады.

Негізгі ережелер.

Қазақстан Республикасы 2018 жылғы 10 желтоқсанда Мароккода өткен үкіметаралық конференцияда оны қолдай отырып, қауіпсіз, реттелген және заңды

көші-қон туралы Жаһандық шартқа қосылды. Осы шартқа қол қоя отырып, Қазақстан барлық тараптардың мүддесі үшін қауіпсіз, реттелген және реттелетін көші-қонды қамтамасыз етуге бағытталған мақсаттарды іске асыруға жәрдемдесу жөніндегі міндеттемелерді өзіне алды.

Қауіпсіз, реттелген және тұрақты көші-қон туралы Жаһандық шарт Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысында айқындалған мақсаттар мен қағидаттарға негізделген. Бұл құжаттың ережелері Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясына, Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіге, Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пактіге және адам құқықтарына қатысты басқа да негізгі халықаралық келісімдерге арқа сүйейді. Сонымен бірге, Шарт 2030 жылға дейінгі Орнықты даму күн тәртібін, Аддис-Абеба іс-қимыл бағдарламасын, 2015–2030 жылдарға арналған апаттар қаупін азайту жөніндегі Сендай негіздемесін және қалаларды дамытудың жаңа бағдарламасын назарға алады. Сондай-ақ, құжаттың он тоғызыншы мақсаты мигранттар мен диаспоралардың орнықты дамуға қосатын үлесін барынша арттыру үшін қолайлы жағдай жасауға бағытталған [1].

2022 жылғы 5 сәуірде өткен диаспора мәселелері жөніндегі жаһандық саммит барысында диаспорамен жаһандық өзара іс-қимылдың болашақ стратегиясын айқындайтын Дублин декларациясы қабылданды. Қорытынды құжатта диаспораның әлеуетін ресми мойындау және оны саяси құжаттар, бағдарламалар мен серіктестік бастамалар арқылы жүйелі және үйлесімді түрде іске асыруға басымдық берілген [2].

Дублинде Халықаралық көші-қон ұйымы мен Ирландия Үкіметінің бірлесіп ұйымдастыруымен өткен жаһандық диаспора саммиті мигранттар мен диаспоралардың дамуға қосқан үлесін халықаралық деңгейде мойындауда маңызды рөл атқарды. Саммиттің негізіне 2013 жылғы диаспора министрлерінің халықаралық конференциясының қорытындылары, 2030 жылға дейінгі Орнықты даму күн тәртібі, сондай-ақ 2018

жылы қабылданған қауіпсіз, реттелген және заңды көші-қон туралы жаһандық шарттың ережелері алынды. Жаһандық диаспораның маңызды саммиті жаһандық пікірталастар аясында 19 жаһандық көші-қон шартының мақсатын бірінші орынға қойды. Ол ақша аударымдарымен шектелмей, диаспоралардың экономикалық, адами, әлеуметтік және мәдени капиталға қосқан үлестерінің кең спектрін қамту арқылы көші-қон мен даму арасындағы байланысты тереңірек түсінуге мүмкіндік берді. Трансұлттық даму агенттері ретінде әрекет ететін диаспоралар шыққан елдерде де, тағайындалған елдерде де маңызды рөл атқарады [3].

2015 жылы Молдовада Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму Бағдарламасы (БҰҰДБ) жергілікті даму мақсатында эмиграцияны тиімді пайдалануға бағытталған бес компоненттен тұратын тәсілді әзірлеуді қолға алды. Бірінші компонент эмиграция мәселелерін институционализациялауға арналды, оған диаспора, көші-қон және даму міндеттерін жүзеге асыруға жауапты тұлғаларды іріктеу және тағайындау кірді. Әрбір жергілікті көші-қон үйлестірушісі үшін эмиграция мен жергілікті даму аспектілерін, диаспора, көші-қон және даму саясатын жүзеге асыруды, сондай-ақ эмигранттармен және жергілікті қоғамдастықпен өзара іс-қимылды қамтитын консультативтік процестерді үйлестіруге арналған жаңартылған лауазымдық нұсқаулықтар әзірленді. Сонымен қатар, БҰҰДБ қажеттіліктерді алдын ала бағалау негізінде эмиграция, жергілікті даму және диаспораны тарту мәселелерін қамтитын оқу бағдарламасын әзірлеу арқылы жергілікті өзін-өзі басқару органдарының әлеуетін арттыруға ықпал етті. Екінші компонент эмиграция мәселелерін жергілікті саясатты әзірлеу үдерісіне интеграциялауға арналды. БҰҰДБ жергілікті эмиграция туралы мәліметтер базасын құруға қолдау көрсетті, бұл жергілікті өзін-өзі басқару органдарына шетелде тұратын эмигранттар туралы ақпаратты жүйелі түрде жинап, көші-қон аспектісін жергілікті стратегиялар мен саяси шараларды әзірлеуде ескеруге

мүмкіндік берді. Үшінші компонент диаспораның белсенді қатысуын арттыру мақсатында жерлестер қауымдастығын құруға бағытталған. Төртінші компонент жергілікті деңгейдегі бірлескен жобалар арқылы диаспораның мақсатты бастамаларын қолдауды көздеді. БҰҰДБ жергілікті қызметтерді жақсарту және экономикалық дамуды ілгерілету үшін қажеттіліктерге сәйкес бейімделген пропорционалды гранттар сызбасын әзірлеп, іске қосты. Бұл сызба жергілікті өзін-өзі басқару органдарының және диаспораның әлеуетін нығайтуға, бірлескен бастамаларды тиімді басқару жауапкершілігін арттыруға және олардың арасындағы өзара сенімді күшейтуге мүмкіндік берді. Серіктестік бастапқыда иммигранттарды жергілікті бастамалардың (оның ішінде онлайн консультациялар) бірлескен авторлары, тең құрылтайшылары және ақырында, бірлескен орындаушылары ретінде тартуға негізделген тәсілге сүйенді. Бесінші компонент әзірленген модельдің кеңінен таралуы мен оның тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталды. Жоба шеңберінде 38 елді мекенде іске асырылған БҰҰДБ дайындаған және сынақтан өткізген эмигранттарды тарту моделі бүкіл ел бойынша қосымша 101 елді мекенге кеңейтілді. Молдова үкіметі бұл модельдің практикалық тиімділігін мойындады және оны ұлттық деңгейде енгізуді қолдады [4]. Елде «Шетелдегі молдавандарды қолдау» бағдарламасы іске қосылып, оның аясында мәдени орталықтармен ынтымақтастық орнату, тілдік курстар ұйымдастыру және ұлттық дәстүрлерді насихаттау шаралары жүзеге асырылуда. Мысалы, Қазақстандағы «Стругураш» молдаван этномәдени орталығы молдаван халқының салт-дәстүрі мен тілін насихаттау бағытында белсенді жұмыс атқаруда [5]. Қазақстанға жергілікті дамуға және диаспораны өңірлік міндеттерді шешуге тартуға бағытталған осындай тетіктерді енгізу қажет.

Грузия үкіметі шетелдегі грузин диаспорасымен байланыстарды күшейту үшін бірнеше маңызды қадамдар жасады. Олардың қатарында мәдени іс-шаралар ұйымдастыру, білім беру бағдарламаларын іске асыру және диаспора өкілдерін тарихи

Отанымен байланыстыруға бағытталған жобалар бар. Мысалы, Грузияның Сыртқы істер министрлігі диаспора департаменті арқылы шетелдегі грузиндермен тұрақты байланыс орнатып, олардың мәдени және тілдік мұрасын сақтауға қолдау көрсетеді [6].

Өзбекстан үкіметі шетелдегі өзбек диаспорасымен байланыстарды нығайту үшін бірқатар шаралар қабылдауда. Президент Ш.Мирзияевтің басшылығымен Сыртқы істер министрлігінің қызметі жетілдіріліп, диаспорамен өзара іс-қимыл мәселелері бойынша жаңа құрылымдар мен бағдарламалар енгізілді. Мысалы, 2018 жылы Сыртқы істер министрлігінің жүйесін түбегейлі жетілдіру туралы жарлыққа қол қойылып, шетелдегі отандастармен байланыстарды күшейтуге бағытталған шаралар қабылданды. Сонымен қатар, 2024 жылы Өзбекстан мен Германия арасында өзбекстандық мамандардың Германияға жұмысқа орналасуын жеңілдету туралы келісімге қол қойылды, бұл диаспорамен өзара іс-қимылдың жаңа бағытын көрсетеді [7].

Бұл мемлекеттердің тәжірибесі көрсеткендей, шетелдегі отандастармен өзара іс-қимылды нығайту үшін кешенді мемлекеттік саясат, арнайы бағдарламалар және институционалдық құрылымдар қажет. Қазақстан үшін де осы бағытта халықаралық тәжірибені ескере отырып, тиімді шаралар қабылдау маңызды болып табылады.

Армения Республикасында диаспора істері жөніндегі Бас уәкілдің кеңсесі қызмет атқарады, ол Армения мен диаспора арасындағы өзара қатынастарды үйлестірудің негізгі тетігі ретінде әрекет етеді. Бұл кеңсе серіктестік стратегияларын және тиісті саясаттарды әзірлеп, іске асырумен айналысады, репатриация мен интеграция үдерістерін жандандыруға жәрдемдеседі, сондай-ақ диаспораның әлеуетін зерттеу, жинау және картаға түсіру жұмыстарын жүргізеді. Бұған қоса, кеңсе осы әлеуетті Арменияның әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуына тартуға бағытталған бағдарламаларды дайындаумен айналысады. Диаспорамен өзара іс-қимыл екі негізгі бағытта жүзеге

асырылады: 1.Күшті Армения: ел өмірінің барлық салаларына бүкіл армян әлеуетін шоғырландыру және енгізу, репатриация мен интеграцияны қолдау, сондай-ақ инвестициялар мен іскерлік байланыстарды жандандыру. 2.Күшті диаспора: мемлекеттік құндылықтарға негізделген сәйкестікті қалыптастыру; диаспоралық қауымдастықтардағы жастар көшбасшылығын дамытуға қолдау көрсету және Отанмен байланысты нығайту; сапарлар, конференциялар, форумдар мен серіктестік бастамалар арқылы өзара іс-қимылды кеңейту [8].

2002 жылдың 5 шілдесінде Әзірбайжан Республикасында шетелде тұратын әзірбайжандармен жұмыс жөніндегі мемлекеттік комитет құрылып, 2008 жылдың 19 қарашасында оның атауы диаспорамен жұмыс жөніндегі мемлекеттік комитет болып өзгертілді. Бұл комитет диаспорамен өзара іс-қимыл саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асыруға жауапты орталық атқарушы орган болып табылады. Оның негізгі міндеті шетелде тұратын әзірбайжандармен, олардың құрған диаспоралық ұйымдарымен, сондай-ақ Әзірбайжанмен достық қарым-қатынасты қолдайтын өзге де диаспоралармен байланыстарды кеңейту және нығайту болып табылады. Сонымен қатар, комитет осы салада мемлекеттік органдар мен үкіметтік емес ұйымдардың қызметін үйлестіруді қамтамасыз етеді [9].

2000 жылы Мали Республикасында Мали істері және Африка интеграциясы министрлігі құрылды. Бұл министрліктің басты мақсаты – диаспораның елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына белсенді қатысуын қолдау. Мали Үкіметі шетелде тұратын малиліктерді «елдің тоғызыншы аймағы» ретінде қарастырады. Маңызды бастамалардың бірі ретінде 50-ден астам елден келген ұлттық Мали кеңестері сайлаған өкілдерден құралған және консультативтік функцияларды атқаратын Шетелдегі Мали істері жөніндегі Жоғары Кеңестің құрылуы атап өтілді. Сонымен қатар, Үкімет 2009 жылы инвестициялық диаспора форумын және 2010 жылы интеллектуалды өзара іс-қимыл диаспорасы форумын өткізді, бұл

диаспораның Малидің жалпы дамуына қосқан үлесін барынша арттыруға мүмкіндік берді [10].

Бұл елдердің тәжірибесі диаспора мәселелерімен айналысатын арнайы мемлекеттік органдардың болуына байланысты Қазақстан үшін ерекше маңызға ие, өйткені бұл диаспораның әлеуетін елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына тартуға бағытталған жүйелі және тиімді жұмысты қамтамасыз етеді. Қазақстанда қазақ диаспорасымен өзара іс-қимыл функциялары Сыртқы істер министрлігінің консулдық қызмет департаментінің құрамындағы қазақ диаспорасымен жұмыс жөніндегі басқармаға жүктелген. Дегенмен, қызметкерлер санының аздығына байланысты бұл Басқарма басқа елдерде әрекет ететін мамандандырылған министрліктермен, агенттіктермен және комитеттермен салыстырғанда мемлекеттік органдардың ведомстволық иерархиясында ең төменгі деңгейде орналасқан.

Беларус Республикасының шетелдегі беларусьтермен ынтымақтастық саласындағы негізгі стратегиялық құжаттары 2014 жылы қабылданған «Шетелдегі беларустер туралы» Заң мен «Әлемдегі белорустар» кіші бағдарламасы болып табылады. Ынтымақтастықты үйлестіру және басқару міндеті Сыртқы істер министрлігіне, сондай-ақ Республикалық ұлттық мәдениеттер орталығы арқылы мәдениет министрлігіне жүктелген. Өзара іс-қимылдың маңызды жаңа қадамы ретінде 2017 жылы Беларус Республикасы Ұлттық жиналысының Өкілдер палатасы жанынан Шетелдегі Беларус істері жөніндегі парламенттік топ құрылды, бұл диаспорамен байланыстарды нығайтуға айтарлықтай үлес қосты. Аталған жұмыс тобының негізгі қызметі шетелде тұратын отандастармен экономикалық және мәдени байланыстарды нығайтуға әрі кеңейтуге бағытталған. Сонымен қатар, Беларусінің Ғылым және технологиялар жөніндегі мемлекеттік комитеті шетелде орналасқан беларус ғалымдарына арналған ұлттық ғылыми-техникалық портал әзірледі [11].

Украинада 2004 жылдан бастап

«Шетелдік украиндар туралы» заң қолданыста. Украинаның Министрлер Кабинеті жанынан шетелдік украиндардың мәселелері бойынша қызметті үйлестіретін Ұлттық комиссия құрылып, белсенді түрде жұмыс істеп келеді [12]. Әлемде шамамен 1000-ға жуық украин диаспоралық ұйымдары жұмыс істейді, олардың ең ірі және ең ежелгілері Ресей Федерациясында, Канадада және АҚШ-та орналасқан. Бұл ұйымдардың басым көпшілігі гуманитарлық қызметке, соның ішінде денсаулық сақтау саласына қолдау көрсетуге және мұқтаж жандарға азық-түлік, қолма-қол ақша мен киім түріндегі жедел көмек ұйымдастыруға бағытталған [13].

Сенегал 1993 жылы шетелде тұратын сенегалдықтардың істері жөніндегі министрлікті құрып, диаспорамен жұмыс министрлігін ашқан алғашқы африкалық мемлекет болды. Сонымен қатар, Сенегал шетелдік қауымдастықтармен кеңінен өткізілген консультацияларға негізделген диаспорамен өзара іс-қимылдың ұлттық стратегиясын әзірлеген аз ғана африкалық елдердің бірі болып табылады. Министрлік Франциядағы Сенегал диаспорасымен қарым-қатынасты жеңілдету мақсатында Парижде өз филиалын ашты. Бұдан бөлек, Сенегал білім мен тәжірибе алмасу үшін шетелдегі 5000 білікті сенегалдық маманды қысқа мерзімді іссапарларға тартуды көздейтін арнайы мәліметтер базасын құрды.

Руанда әлемнің әр түрлі елдеріне таралған ауқымды диаспораға ие, ол қаржылық аударымдар, технологиялар трансферті, ноу-хау және кәсіби дағдылар арқылы елдің дамуына айтарлықтай үлес қосады. Диаспораның әлеуеті үлкен болғанымен, ол жеткілікті деңгейде пайдаланылмай отырғанын ескере отырып, Руанда Үкіметі осы ресурсты жұмылдыруға және ұлттық даму үдерістеріне біріктіруге бел буды. Осы мақсатта 2008 жылы диаспора істері жөніндегі Бас басқарма құрылып, 2009 жылы Руанда диаспорасына қатысты арнайы саясат әзірленді. Үкіметтің «диаспора» анықтамасында оның елдің дамуына үлес қосуға деген дайындығы мен

ынтасы ерекше атап өтіледі. Осы анықтамаға сәйкес, Руанда диаспорасы елден өз еркімен кеткен немесе шетелде тұруға мәжбүр болған және елдің дамуына ықпал етуге дайын барлық руандалықтарды қамтиды [14].

Төрт миллионға жуық мысырлық басқа мемлекетте тұрады. Египетте эмиграция мәселелерін реттейтін негізгі құқықтық құжат – № 111/1983 Эмиграция туралы Заңы Египет диаспорасын елдің дамуына тарту үшін бірқатар ынталандыруды қарастырады. Мұндай ынталандырулардың қатарына Египет диаспорасы өкілдерінің ел аумағында жұмыс істейтін Египет банктеріндегі депозиттері бойынша алған табыстарына салынатын барлық салықтар мен алымдардан босату жатады. Сонымен қатар, бұл заң Египет диаспораларына елдегі шетелдік инвесторлар үшін көзделген барлық артықшылықтар мен жеңілдіктерді пайдалануға мүмкіндік береді. Диаспоралық қауымдастықтар мен Египет арасындағы тиімді ынтымақтастықтың жарқын үлгілерінің бірі – «Египет-американдық ғалымдар қауымдастығының» тәжірибесі [15].

Бұл елдердің тәжірибесі диаспораның мәртебесі, онымен өзара іс-қимыл, қолдау және жеңілдіктер беру тетіктері мәселелерін неғұрлым кешенді реттейтін заңнамалық және тұжырымдамалық құжаттардың болуына байланысты Қазақстан үшін қызығушылық тудырады. Қазақстанда әлі күнге дейін диаспораға арналған арнайы заң да, онымен өзара іс-қимылдың нақты тұжырымдамасы да әзірленбеген, сондай-ақ «шетелдік отандастар» ұғымының айқын заңдық анықтамасы қалыптастырылмаған.

Ауған диаспорасы шетелде жұмыс істейтін көптеген ұйымдарымен ерекшеленеді. Мысалы, Дания, Германия, Швеция және Ұлыбритания елдерінде ауған диаспорасына тиесілі 462 қауымдастық тіркелген. Данияның босқындар жөніндегі кеңесінің бастамасымен жүргізілген зерттеу барысында ауған диаспорасы ұйымдарының картасы жасалып, олардың әлеуеті мен қажеттіліктері бағаланды.

Сонымен қатар, олардың әлеуметтік және экономикалық процестерге белсенді қатысуын арттыруға бағытталған ұсынымдар әзірленді [16].

Сербияның диаспора істері министрлігінің деректеріне сәйкес, шетелде тұратын сербтердің саны 3,9 миллионнан 4,2 миллионға дейін жетеді. Сербия жыл сайын шамамен 4,9 миллиард АҚШ долларын ақша аударымдары арқылы қабылдай отырып, бұл көрсеткіш бойынша әлемдегі ірі алушылардың бірі болып табылады. Бұл соманың көлемі елдің жалпы ішкі өнімінің 14%-ын құрайды. Диаспора өкілдері арасындағы байланыстарды сақтау жалпы саны 1 мыңнан асатын мәдени және кәсіптік бірлестіктер арқылы жүзеге асырылады. Бұл ұйымдар диаспорамен тікелей өзара әрекеттесудің бастапқы нүктесі ретінде қызмет етеді және Сербияның әлеуметтік-экономикалық дамуына қосымша мүмкіндіктер ашатын байланыстарды нығайтуға ықпал етеді [17].

Кейбір диаспоралық бірлестіктер, әсіресе Италияда құрылған Гамбия мен Гвинеядан, жаңадан келген азаматтардың қажеттіліктерін, соның ішінде олардың қабылдауы мен әлеуметтік бағдарын қанағаттандыруда белсенді [18].

Бұл елдердің тәжірибесі Қазақстан үшін ерекше маңызды, себебі ол диаспоралық ұйымдардың әлеуеті мен қажеттіліктерін бағалауға, сондай-ақ ұлттық дамуға бағытталған мүмкіндіктерді кеңейту үшін диаспора қауымдастықтарымен тығыз байланыстарды қолдауға жүйелі тәсілді ұсынады. Сонымен қатар, диаспоралық ұйымдар көшіп келген отандастарды қолдауда басты рөл атқарады. Қазақстанда диаспоралық ұйымдардың қызметін тұрақты түрде зерттеп, ынтымақтастықтың тек мәдени-гуманитарлық қырларын ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік-экономикалық қырларын да қамтитын өзара әрекеттесу бағыттарын кеңейту қажет.

Африка диаспорасы саясаты орталығының 2021 жылы жариялаған «Даму үшін диаспорамен өзара әрекеттесу моделі» атты зерттеуі диаспорамен өзара іс-

қимылдың кешенді стратегиясын ұсынды. Бұл стратегия диаспораны шыққан елдерінің дамуына тартуда табысты қолданылған үздік тәжірибелерге негізделген. Осы орайда, ұлттық даму бағдарламалары аясында диаспорамен тиімді әрі құнды серіктестік орната алған үкіметтер табыстың үлгісі ретінде қарастырылады. Бұл модель бүкіл әлем бойынша бейімделуі және қолданылуы мүмкін шыққан елдердің үкіметтері үшін әмбебап стратегия болып табылады. Ол ауқымы мен орналасқан жеріне қарамастан диаспораны ұлттық дамуға тартудың қадамдық үдерісін ұсынады. Модель әрбір нақты елдегі адам ресурстарының бар әлеуетін ескере отырып, нақты, шынайы және практикалық нәтижелерге қол жеткізуге арналған [19].

Германияның Федералды статистикалық басқармасының (Destatis) тәжірибесі ерекше назар аудартады, өйткені ол 20 көрсеткіш негізінде көші-қон тарихы бар адамдар (migrant background) туралы статистикалық мәліметтерді жүйелі түрде жинақтап, жариялап отырады. Бұл көрсеткіштерге жынысы, жасы, отбасылық жағдайы, шыққан елі, білім деңгейі, кәсіби біліктілігі, экономиканың әртүрлі салаларында жұмыспен қамтылуы, сайлауға қатысуы және басқа да әлеуметтік-экономикалық сипаттамалары кіреді [20]. Ұлттық статистика көрсеткіштері негізінде диаспорамен өзара іс-қимыл тиімділігінің мониторингі ағымдағы күш-жігерді күшейтуді немесе өзара іс-қимыл тәсілдері мен әдістерін қайта қарауды талап ететін бағыттарды уақтылы сәйкестендіруге мүмкіндік береді. Доминикан республикасы сияқты бірқатар шет елдерде шетелдіктер өздерінің негізгі тұрғылықты жері шетелде болса да, мемлекеттік лауазымдарға орналасуға құқылы. Кейбір мемлекеттер диаспора өкілдері үшін Ұлттық парламенттердегі орындарды брондау арқылы бір қадам алға жылжыды. Мысалы, Колумбия өз диаспорасына елдің заң шығарушы органдарына өкілдер сайлау құқығын береді. IDEA халықаралық институтының деректеріне сәйкес, тағы он ел өз парламенттеріне диаспора өкілдерін

енгізеді: Алжир, Ангола, Кабо-Верде, Хорватия, Эквадор, Франция, Италия, Мозамбик, Панама және Португалия [21].

Довелин Раннвейг Агуниас пен Кетлин Ньюландтың зерттеуінде диаспораларды даму процесіне тартуға арналған «Жол картасын» әзірлеу қарастырылған. «Шығарылған және тағайындалған елдердегі лауазымды тұлғалар мен практиктерге арналған нұсқаулық» (2012) еңбегінде диаспорамен өзара іс-қимылға арналған үкіметтік стратегия мынадай негізгі элементтерді қамтуы тиіс деп көрсетілген: өзара іс-қимыл мақсаттарын нақты айқындау; диаспора мүшелерінің аумақтық орналасуы мен кәсіби дағдыларын картаға түсіру; диаспора мен шыққан елдердің және тұрғылықты елдердің үкіметтері арасында сенімді қарым-қатынастар орнату; тұрақты дамуға жәрдемдесу үшін диаспораның әлеуетін жұмылдыру [21].

Қазақстанның 2050 жылға дейінгі Даму Стратегиясында негізгі мақсат ретінде 2050 жылға қарай әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына ену белгіленген [22]. Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі тұжырымдама бекітілді [23]. Қазақстанның жан-жақты дамуын қамтамасыз етуде диаспораның әлеуетін пайдалану жалпыұлттық мақсатқа қол жеткізуде ерекше маңызға ие. Экономикалық тұрғыдан алғанда, бұл негізінен инвестициялар тарту арқылы жүзеге асады. Көптеген елдердің тәжірибесі көрсеткендей, үкіметтер, банктер және басқа да ұйымдар диаспора мүшелеріне өздерінің шыққан елдеріндегі инвестициялық процедуралар мен талаптар туралы басым ақпарат ұсынады. Бұл ақпаратқа, соның ішінде, бизнесті жүргізуге арналған несиелік мүмкіндіктер туралы мәліметтер де кіреді. Мысалы, Босния және Герцеговинада диаспора департаменті жергілікті инвестициялық мүмкіндіктер туралы ақпарат беретін арнайы анықтамалық порталдың жұмысын ұйымдастырады [21].

Қазақстанда шетелдік диаспорамен мәдени-гуманитарлық және іскерлік байланыстарды кеңейту мен нығайтуға

бағытталған «Отандастар қорының» басты жобаларының бірі — «қазақ үйі» атты қазақ мәдени-іскерлік үйінің аясында бүкіл әлем бойынша іскерлік үйлер мен мәдени орталықтардың желісін құру болып табылады. Бұл орталықтар қазақ мәдениеті мен дәстүрлерін насихаттауға, ұлттық брендтерді танымал етуге, қазақ тілін сақтауға қолдау көрсетуге, сондай-ақ қазақстандық өнімді экспортқа шығаруға, бизнес-келісімшарттар жасауға, инновациялық және серпінді жобаларды іске асыру үшін дарынды мамандар мен серіктестерді іздеуге жәрдемдесуге арналған [24].

Қазақстанда инвесторларды тарту бағытында «KAZAKH INVEST Ұлттық компаниясы» акционерлік қоғам қызмет етеді, ол «Бір терезе» қағидаты бойынша қызметтер ұсынады. Компания ақпараттық қолдау көрсетіп, өңірлерге танысу сапарларын ұйымдастырады, сондай-ақ қаржыландыру, субсидиялар, гранттар, преференциялар, рұқсат құжаттарын алу және басқа да мемлекеттік қызметтерді рәсімдеуге көмек көрсетеді [25]. Бұдан бөлек, «KAZAKH INVEST» іскерлік байланыстар орнатуға жәрдемдесіп, инвестициядан кейінгі қолдау жұмыстарын жүргізеді. Компанияның ресми сайтында инвесторларға арналған 150-ден астам инвестициялық ұсыныс жарияланған, бұл ұсыныстар шетелдегі қазақ диаспорасының өкілдері үшін ерекше қызықты болуы мүмкін [26].

«KAZAKH INVEST» Ұлттық компаниясының шетелдік өкілдері қазақ диаспорасы тұратын Қытай, Түркия, Германия және АҚШ сияқты 9 елде жұмыс істейді [27]. «KAZAKH INVEST» ұлттық компаниясы Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің қарамағындағы ведомстволық бағынысты ұйым болып табылады, және «Отандастар» қоры. Екі құрылым да қазақ диаспорасын ұлттық дамуға тарту ісінде тығыз ынтымақтастық үшін әлеуетке ие [28].

Қорытынды.

Мемлекеттік көші-қон саясатының құралдары мен тетіктері халықаралық құқық нормаларына сай болып, ұлттық құқықтық жүйенің үйлесімді бір бөлігі

болуы тиіс. Қауіпсіз, реттелген және тұрақты көші-қон туралы Жаһандық шартты (2018 ж.) және орнықты даму саласындағы 2030 жылға дейінгі күн тәртібін қоса алғанда, Қазақстанның халықаралық-құқықтық міндеттемелері шеңберінде шетелдік отандастармен өзара іс-қимылды нығайту елдің орнықты дамуы жолындағы маңызды қадам болып табылады. Бұл тұрғыда негізгі халықаралық стандарт 19 жаһандық шарттың мақсаты болып табылады, ол мигранттар мен олардың ұлттық дамуға белсенді қатысуын қамтамасыз ететін диаспоралар үшін қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған.

Диаспорамен өзара іс-қимыл елдің экономикалық, әлеуметтік және мәдени дамуына жәрдемдесуге бағытталған мемлекеттік саясаттың стратегиялық маңызды бағытын білдіреді. Халықаралық-құқықтық негіздер мен шетелдік тәжірибені талдау көптеген мемлекеттердің ынтымақтастықты институционализациялау, мамандандырылған заңнамалық актілерді қабылдау және тұжырымдамалық бағдарламаларды іске асыру арқылы өз диаспораларының әлеуетін тиімді пайдаланатынын көрсетеді. Армения, Әзірбайжан, Сенегал, Руанда Және Молдова сияқты елдердің мысалдары диаспораны ұлттық даму үдерістеріне тартуға жүйелі және мақсатты көзқарастың маңыздылығын көрсетеді. Бұл тетіктер мәдени және әлеуметтік байланыстарды нығайтуға ғана емес, сонымен қатар инвестициялық жобалар, іскерлік серіктестіктер және білім беру бастамалары арқылы диаспораны экономикалық дамуға белсенді тартуға мүмкіндік береді.

Қазақстан үшін «Шетелдік отандастардың» мәртебесін нақты айқындауды, жекелеген заңнамалық актіні қабылдауды және тиімді институционалдық тетіктерді құруды қамтитын диаспорамен өзара іс-қимыл жөніндегі кешенді ұлттық саясатты әзірлеу өзекті болып табылады. Халықаралық тәжірибе диаспораны Жергілікті деңгейде әлеуметтік-экономикалық жобаларды іске асыруға тартудың маңыздылығын, сондай-

ақ жүйелі және нәтижелі өзара іс-қимылға қол жеткізу үшін мемлекеттік органдар мен үкіметтік емес ұйымдардың күш-жігерін үйлестіру қажеттігін көрсетеді.

Біздің еліміз өзара іс-қимыл мәселелерін мемлекеттік және Өңірлік даму жоспарларына кіріктіре отырып, диаспорамен жұмыс істеуде жергілікті атқарушы органдардың рөлін күшейтуі қажет. Мәдени-гуманитарлық аспектілерді ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік-экономикалық бағыттарды қамтитын диаспорамен ынтымақтастық бағыттарын кеңейтуге ерекше назар аудару қажет. Бұған инвестициялар тарту, кәсіпкерлікті дамыту және инновацияларды қолдау

кіреді. Сондай-ақ, репатриация мен интеграцияға ықпал ету, институционалдық байланыстарды нығайту және диаспораның ұлттық дамуға қосқан үлесін бақылау және талдау үшін мәліметтер базасын құру үшін тиімді тетіктерді енгізу маңызды.

Диаспорамен өзара іс-қимылға жүйелі тәсілді енгізу Қазақстанға 2050 жылға қарай әлемнің неғұрлым дамыған 30 елінің қатарына кіру жөніндегі міндеттерді іске асыруды қоса алғанда, ұлттық дамудың стратегиялық мақсаттарына қол жеткізу үшін өзінің шетелдік отандастарының әлеуетін неғұрлым тиімді жұмылдыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Резолюция Генеральной Ассамблеи от 19 декабря 2018 года (A/73/L.66)73/195 [https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/ GEN/N18 /452 /02/PDF/N1845202. pdf?Open Element](https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/452/02/PDF/N1845202.pdf?OpenElement)
2. Dublin dedeclaration- [https://www.idiaspora.org /en/learn/resources/ public-information-materials/dublin-declaration](https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/public-information-materials/dublin-declaration)
3. Global diaspora summit report - [https://www.idiaspora.org/en /learn/resources/public-information-materials/global-diaspora-summit-report](https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/public-information-materials/global-diaspora-summit-report)
4. Оперативное руководство, основанное на опыте Молдовы - <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/md/Diaspora-Engagement-in-Local-Development-RU.pdf>
5. Қазақстан – көпұлтты мемлекет. https://el.kz/aza-stan_-_k-p-ltty_memleket_41095/?utm_source=
6. Грузинские диаспоры <https://diasporafordevelopment.eu/>
7. Өзбекстан мен Германия арасында өзбекстандық мамандардың Германияға жұмысқа орналасуы https://www.reuters.com/world/germany-signs-agreement-migration-with-uzbekistan-2024-09-15/?utm_source=
8. Сайт Офиса Главного уполномоченного по делам диаспоры РА - <http://diaspora.gov.am/ru>
9. Положение - <http://diaspor.gov.az/ru/esaname/>
10. Diaspora mapping: profile of the Gambia, Guinea and Guinea-Bissau diasporas in Italy - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/diaspora-mapping-profile-gambia-guinea-and-guinea-bissau>
11. О международном опыте поддержки соотечественников за рубежом: что может перенять Казахстан? - <https://www.oq.gov.kz/ru/news/330-o-medgdunarodnom-opyte-podderdgi-sootechestvennikov-zarubedgom-chto-modget-per>
12. Закон Украины от 4 марта 2004 года № 1582-IV «О зарубежных украинцах» - https://continent-online.com/Document/?doc_id=30462774#pos=0;157
13. Диаспорские организации и их гуманитарная помощь в Украине - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/diaspora-organizations-and-their-humanitarian-response-ukraine>
14. Mapping and mobilizing the RWANDAN diaspora in EUROPE for development in RWANDA: a policia summary- <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/mapping-and-mobilizing-rwandan-diaspora-europe-development-0>
15. A study on the dynamigs of the EGYPTIAN diaspora: strengthening development linkages - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/study-dynamics-egyptian-diaspora-strengthening-development>
16. Afghan diaspora in Europe - [https://www.idiaspora.org/en/learn /resources/research-and-studies/afghan-diaspora-europe-mapping-engagement-denmark-germany](https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/afghan-diaspora-europe-mapping-engagement-denmark-germany)
17. The SERBIAN diaspora and youth: Cross-Border ties and Opportunities for development - [https://www.idiaspora.org /en/learn/resources/research-and-studies/serbian-diaspora-and-youth-cross-border-ties-and-opportunities](https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/serbian-diaspora-and-youth-cross-border-ties-and-opportunities)
18. Diaspora mapping: Profile of the GAMBIA, GUINEA and GUINEA-BISSAU diasporas in ITALY - [https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/ research-and-studies/diaspora-mapping-profile-gambia-guinea-and-guinea-bissau](https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/diaspora-mapping-profile-gambia-guinea-and-guinea-bissau)

19. Diaspora engagement model for development - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/project-materials/diaspora-engagement-model-development>
20. Migration and integration - <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/node.html;jsessionid=3DA2D0616AB35A44D948F1575CABE7EB.live722>
21. Довелин Раннвейг Агуниас и Кетлин Ньюленд «Разработка «Дорожной карты» по вовлечению диаспор в процесс развития. Руководство для должностных лиц и практиков в странах происхождения и назначения» - <http://www.iom.tj/pubs/diasporahandbook-ru.pdf>
22. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты Қазақстан Республикасының Президенті - елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, Астана қ., 2012 жылғы 14 желтоқсан. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050>
23. Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі тұжырымдама туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 17 қаңтардағы № 732 Жарлығы. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000732>
24. В Стокгольме прошел бизнес-форум с соотечественниками - <https://www.oq.gov.kz/ru/news/54-v-stokgolme-proshel-biznes-forum-s-sootechestvennikami-prodgvayuschimi-v-shvets>
25. Как мы помогаем - <https://invest.gov.kz/ru/about-us/how-we-help/>
26. Инвест проекты - <https://invest.gov.kz/ru/doing-business-here/invest-projects/>
27. Зарубежные представители - <https://invest.gov.kz/ru/about-us/our-team/zarubezhnye-predstaviteli/>
28. Партнеры - <https://invest.gov.kz/ru/about-us/partners/>

References

1. Rezolyutsiya General'noy Assamblei ot 19 dekabrya 2018 goda (A/73/L.66)73/195 - <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/452/02/PDF/N1845202.pdf?OpenElement>
2. Dublin declaration - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/public-information-materials/dublin-declaration>
3. Global diaspora summit report - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/public-information-materials/global-diaspora-summit-report>
4. Operativnoe rukovodstvo, osnovannoe na opyte Moldovy - <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/md/Diaspora-Engagement-in-Local-Development-RU.pdf>
5. Qazaqstan – köpultty memleket. https://el.kz/aza-stan-k-p-ltty-memleket-41095/?utm_source=
6. Georgian diasporas <https://diasporafordvelopment.eu/>
7. Özbekstan men Germaniya arasında özbekstandyq mamandardyñ Germaniyğa jumısqa ornalasui. https://www.reuters.com/world/germany-signs-agreement-migration-with-uzbekistan-2024-09-15/?utm_source=
8. Sayt Ofisa Glavnogo upolnomochennogo po delam diasporı RA - <http://diaspora.gov.am/ru>
9. Polozhenie - <http://diaspor.gov.az/ru/esaname/>
10. Diaspora mapping: Profile of the GAMBIA, GUINEA and GUINEA-BISSAU diasporas in ITALY - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/diaspora-mapping-profile-gambia-guinea-and-guinea-bissau>
11. O mezhdunarodnom opyte podderzhki sootechestvennikov za rubezhom: chto mozhет perenyat' Kazakhstan? - <https://www.oq.gov.kz/ru/news/330-o-medgdunarodnom-opyte-podderdgi-sootechestvennikov-zarubedgom-chto-modget-per>
12. Zakon Ukrainy ot 4 marta 2004 goda № 1582-IV «O zarubezhnykh ukraintakh» - https://continent-online.com/Document/?doc_id=30462774#pos=0;157
13. Diasporskie organizatsii I ikh gumanitarnaya pomoshch v UKRAINE - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/diaspora-organizations-and-their-humanitarian-response-ukraine>
14. Mapping and mobilizing the RWANDAN diaspora in EUROPE for development in RWANDA: a policy summary - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/mapping-and-mobilizing-rwandan-diaspora-europe-development-0>
15. A study on the dynamics of the EGYPTIAN diaspora: strengthening development linkages - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/study-dynamics-egyptian-diaspora-strengthening-development>
16. Afghan diaspora in Europe - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/afghan-diaspora-europe-mapping-engagement-denmark-germany>
17. The SERBIAN diaspora and youth: Cross-Border ties and Opportunities for development - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/serbian-diaspora-and-youth-cross-border-ties-and-opportunities>
18. Diaspora mapping: Profile of the GAMBIA, GUINEA and GUINEA-BISSAU diasporas in ITALY - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/research-and-studies/diaspora-mapping-profile-gambia-guinea-and-guinea-bissau>

19. Diaspora engagement model for development - <https://www.idiaspora.org/en/learn/resources/project-materials/diaspora-engagement-model-development>
20. Migration and integration - https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/_node.html; [jsessionid=3DA2D0616AB35A44D948F1575CABE7EB.live722](https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/_node.html?jsessionid=3DA2D0616AB35A44D948F1575CABE7EB.live722)
21. Dovelin Rannveig Agunias i Ketlin Nyulend «Razrabotka «Dorozhnoy karty» po вовlecheniyu diaspor v protsess razvitiya. Rukovodstvo dlya dolzhnostnykh lits i praktikov v stranakh proiskhozhdeniya i naznacheniya» - <http://www.iom.tj/pubs/diasporahandbook-ru.pdf>
22. «Qazaqstan-2050» Strategiyasy qalyptasqan memleketin' zhaña sayasi baғыty Qazaqstan Respublikasynyn' Prezidenti - elbasy N.Á. Nazarbaevtyñ Qazaqstan xalqyna Zholdauy, Astana q., 2012 jylғы 14 jeltoqsan. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050>
23. Qazaqstannyn' álemdin' eñ damyǵan 30 memleketinin' qataryna kirui jónindegi túzhyrymdama turaly Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin' 2014 jylғы 17 qantarǵaғы № 732 Zharlyғы. Kúshi joylydy - Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin' 2024 jylғы 29 qantarǵaғы № 442 Zharlyǵymen - <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000732>
24. V Stokgol'me proshel biznes-forum s sootchestvennikami - <https://www.oq.gov.kz/ru/news/54-v-stokgolme-proshel-biznes-forum-s-sootchestvennikami-prodgvayuschimi-v-shvets>
25. Kak my pomogaem - <https://invest.gov.kz/ru/about-us/how-we-help/>
26. INVEST PROEKTY - <https://invest.gov.kz/ru/doing-business-here/invest-projects/>
27. Zarubezhnye predstaviteli - <https://invest.gov.kz/ru/about-us/our-team/zarubezhnye-predstaviteli/>
28. Partnery - <https://invest.gov.kz/ru/about-us/partners/>

Авторлар туралы мәліметтер / Информация об авторах / Information about authors

Мағауянов Даурен Әбілтайұлы – Alikhan Bokeikhan University азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы, заңтану магистрі, 87775431272, daurxxvek@dk.ru.

Мағауянов Даурен Абильтәевич – старший преподаватель гражданско-правовых дисциплин Alikhan Bokeikhan University, магистр юриспруденции, 87775431272, daurxxvek@bk.ru.

Magayanov Dauren Abiltaevich – Senior Lecturer of the Department of Civil Law Disciplines of Alikhan Bokeikhan University, Master of Law, 87775431272, daurxxvek@bk.ru.

Жампеисов Думан Әбілтайұлы – Alikhan Bokeikhan University азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы, PhD доктор, duman_d@mail.ru.

Жампеисов Думан Абильтәевич – старший преподаватель кафедры гражданско-правовых дисциплин Alikhan Bokeikhan University, доктор PhD, duman_d@mail.ru.

Zhampeisov Duman Abiltaevich – Senior Lecturer of the Department of Civil Law Disciplines of Alikhan Bokeikhan University, PhD, duman_d@mail.ru.